

ВЕЛИКА БРИТАНІЯ — острівна держава, розташована у Північно-Західній Європі на Британських островах. Загальна площа — 245 тис. км². Населення — 58,801 млн чоловік (2000). У містах проживають 90 % жителів. Етнічний склад: англійці — 82 %, шотландці — 10 %, ірландці — 2 %, уельські — 2 %, нац. меншини — 2,8 %. Офіційна мова — англ. За своїм держ. устроєм В. Б. є конституційною монархією. Глава держави — королева. Законодавчий орган — двопалатний парламент. За економічними характеристиками В. Б. належить до числа високорозвинених країн. На розвиток освіти В. Б. витрачає близько 5,6 % від ВВП і посідає 14-е місце серед країн світу за рейтингом ОЕСР.

Сучасний розвиток англ. освітньої системи визначається законодавчо-нормативною базою, що була сформована впродовж останніх 15 років. До неї належать: «Закон про реформу освіти» (1988), згідно з яким провадиться структурне реформування всіх ланок освіти, а її метою є передача основних знань та навичок. Цей закон, а також «Закон про стандартизацію шкільної освіти» (1998) закріплює право уряду визначати держ. вимоги до змісту освіти і вказує обов'язкові для всіх шкіл навч. предмети. «Законом про подальшу та вищу освіту» (1992) вивільнено коледжі з-під залежності місцевої влади та перетворено їх на незалежні самоврядні заклади, які контролюються державою через централізоване фінансування й інспектування. «Закон про педагогічну та вищу освіту» (1998) та «Закон про умови праці та заробітну плату вчителів» (2002), вносять кардинальні зміни правового статусу вчителів, введенням нових підходів та можливостей щодо профес. кар'єри працюючого педагога, запровадженням нової структури заробітної плати вчителів відповідно до рівня їх кваліфікації, оптимізацією та зміною структури пед. навантаження.

Система освіти В. Б. включає: навч. заклади дошкільної освіти і виховання для дітей від 3 до 5 років; початкові школи, де навчаються діти від 5 до 11 років (1—6 класи); середні школи (7—11 класи), в яких навчаються діти до 16 років. Нині в Англії налічується 22667 шкіл, з яких 20200 (98 % середніх та 86 % початкових) приєднано до мережі інтернет. Існує багато типів середніх шкіл: міські технологічні коледжі, спеціалізовані школи, комунальні школи, фондові школи, релігійні приватні школи, граматичні школи, середні сучасні школи, міські академії, школи-маяки, приватні привілейовані школи. Після закінчення загальної середньої школи діти можуть продовжити навчання у 12—13 класах старшої середньої школи і у 18 років вступити до ун-ту. В країні нараховується понад 850 вищих навч. закладів (43 ун-ти, 159 пед. ін-тів, 30 політехнічних ін-тів тощо). Тривалість навчання у ВНЗ залежить від рівня обра-

ної освітньої програми: перший рівень — бакалавріат — 3 роки, другий рівень — магістратура — 1 рік і третій рівень — докторантура — 2 роки. Є й ін. шлях продовжити навчання після отримання середньої освіти — вступити до коледжів подальшої освіти, що зазвичай пропонують різноманітні дворічні програми профес. підготовки.

В. Б. є постійним учасником міжнародних порівнянь якості знань учнів TIMMS. Результатами участі в TIMMS-2003 є: 8 клас, математика — 18-е місце, природничі науки — 7-е місце (серед 46 країн); 4 клас, математика — 10-е місце, природничі науки — 5-е місце (серед 25 країн). Країна також бере участь у міжнародних порівняннях якості мовної, природничо-наук. та математичної грамотності PISA. Згідно з результатами цих акцій 15-річні учні В. Б. посіли 7-е, 4-е та 8-е місця серед 31 країни. Усі показники є вищими за середній рівень у країнах-членах ОЕСР.

У В. Б., на відміну від ін. європейських держав, управління освітою здійснюється з великою долею автономності у кожному адмін.-територіальному окрузі — Англії, Уельсі, Шотландії, Північній Ірландії. Це пов'язано з істор. особливостями країни і відбиває характер встановленого адмін. поділу. Центрального органу управління освітою не існує. В Англії усі освітні процеси контролює створене у 1944 р. Міністерство (департамент) освіти і науки, яке у 2002 р. трансформовано у Міністерство освіти і кваліфікацій. Поряд з цим, в Уельсі всі навч. заклади, крім ун-тів, підпорядковані Управлінню освіти Уельсу. У Шотландії управління освітою знаходиться під керівництвом Шотландського департаменту освіти, а у Північній Ірландії усі питання щодо освіти вирішуються Департаментом освіти Північної Ірландії. З цих причин законодавча база освітньої галузі у В. Б. не систематизована. Закони про освіту затверджує Парламент, а накази про їх запровадження розробляються органами виконавчої влади кожної адмін.-територіальної одиниці країни. Нині під керівництвом Міністерства освіти і кваліфікацій контроль за системою освіти здійснюють чотири підрозділи: Відділ кваліфікацій і навч. плану, який гарантує відповідність навч. програм Нац. навч. плану шкільної освіти; Агентство підготовки вчителів, що розробляє і акредитує курси профес. підготовки вчителів, а також запроваджує стандарти; Бюро стандартизації освіти, що відповідає за моніторинг якості профес. підготовки вчителів та їхньої практичної діяльності; Відділ кваліфікацій й оцінювання, що акредитує навч. програми вищої освіти.

Інтенсивні реформи освітньої сфери розпочалися з прийняттям Закону про реформування освіти у 1988 р. і були обумовлені стурбованістю правлячих кіл зниженням конкурентоспроможності країни у порівнянні з ін. державами, що пря-

мо пов'язувалося з недостатньо високим освітнім потенціалом населення. Провідними напрямками реформування освіти в сучасних умовах є: підтримання раннього розвитку дитини; деталізація та вдосконалення стратегій розвитку мовної та числової грамотності; розвиток якісного менеджменту пед. процесу; розвиток спроможності навч. закладів успішно втілювати інновації; підвищення рівня автономності та якості діяльності шкіл; сприяння гнучкому реагуванню освітньої системи сучасним глобалізаційним процесам; набуття працівниками освіти глобального мислення, засобами чого є розширення міжнародних обмінів та стажування пед. персоналу; розвиток різних форм соціального партнерства між держ. та приватним секторами в освіті; створення соціальних коаліцій у досягненні високих освітніх стандартів та реалізації радикальних реформ.

Лит.: 1. Educational Strategies in the United Kingdom: a document for the conference «Quality Education for all young people». — London, 2003; 2. OECD. Learning for tomorrow's world. First results from PISA 2001. — Paris, 2002; 3. TIMSS 2003 user guide for the international database — Chestnut Hill, Boston College, 2005.

Н. М. Авшенюк

ВЕНТЦЕЛЬ КОСТЯНТИН МИКОЛАЙОВИЧ (далі — В.) (6.12.1857, м. Санкт-Петербург—10.03.1947, м. Москва) — педагог, теоретик і пропагандист вільного виховання. Навчався у Технологічному ін-ті (1875—1876), у Петербурзькому ун-ті (1876—1877). З 1880 р. — учасник революційного народницького руху. Неодноразово піддавався репресіям. Поступово захоплюється проблемами виховання підростаючого покоління, причому пед. погляди В. розвиваються в руслі педоцентризму. Він не лише пише статті і книги про вільне виховання, а й робить спробу практичної його реалізації у створеному (1906) Будинку вільної дитини. Навчання в Будинку було побудоване на пошуковій діяльності вихованців, тобто так, щоб воно мало «характер досягнення дитиною самою собі поставлених цілей...». Обов'язкові навч. заняття і наперед розроблені плани і програми заперечувались. Необхідні навички в рахуванні, письмі та читанні, наук. знання діти повинні були отримувати в процесі праці з появою потреби в цих знаннях. Вихователь же мав бути другом, старшим товаришем, до якого діти можуть звернутися по допомогу. Він повинен був збудити в дитині творчі сили. Будинок вільної дитини намагався наблизитися до типу ідеального суспільства, заснованого на ідеях свободи, братерства і справедливості. Завданнями закладу В. визначив: формування у дітей активного ставлення до життя, природи, отримання знань; перетворення процесу отримання освіти на самоосвіту; перетворення процесу вихован-

ня на самовиховання. Йому належать Декларація прав дитини (1917), а також документ «Відокремлення школи від держави і декларація прав дитини», написаний ним для Установчих Зборів. Пафос цих документів — у вимозі захистити школу від політики, утвердити принципи вільної освіти та виховання, автономії школи від держави. У Декларації проголошувалися для дітей рівні з дорослими свободи і права (у т. ч. на розвиток своїх здібностей і обдарувань, виховання та освіти, вільне висловлювання думок, створення дитячих організацій тощо).

Протестуючи проти навчання дітей якогось встановленого кодексу моралі, В. твердив, що дитина повинна самостійно створювати свій моральний ідеал у процесі вільної творчої діяльності і спілкування. Вихователь може лише посприяти їй в цьому, так само як у створенні власної релігії, не нав'язуючи дитині ні ортодоксальних теологічних доктрин, ні атеїстичних поглядів.

У 20—30-і роки ХХ ст. В. створив новий напрям — космічну педагогіку, вищою метою якої було виховання особистості, котра усвідомлює себе не лише членом людського суспільства, а й громадянином Всесвіту.

Тв.: 1. Борьба за свободную школу. — М., 1906; 2. Как создать свободную школу. — М., 1923; 3. Новые пути воспитания и образования детей. — М., 1932; 4. Теория свободного воспитания и идеальный детский сад. — П.—М., 1923; 5. Освобождение ребенка. — М., 1923; 6. Идеальная школа будущего и пути ее осуществления. — М., 1918; 7. Дом свободного ребенка. — М., 1923; 8. Заметки о космическом воспитании. — М., 1937.

Лит.: 1. Королев Ф. Ф. К. Н. Вентцель — виднейший представитель свободного воспитания // Советская педагогика, 1964; 2. Михайлова М. В. Дом свободного ребенка // Советская педагогика, 1983; 3. Емельянов Б. И. Космическая педагогика К. Н. Вентцеля // Школа мысли, 2003.

В. П. Кравець

ВЕРНАДСЬКИЙ ВОЛОДИМИР ІВАНОВИЧ (далі — В.) (28.02(12.03).1863, м. Петербург—06.01.1945, м. Москва) — видатний мислитель-енциклопедист, учений-природодослідник, засновник біохімії, біогеології, радіогеології, суспільний діяч. Акад. Петербурзької АН (1912), Рос. АН (1917), перший президент Укр. АН (1918—1921), акад. АН СРСР (1925). Розробив теорію ноосфери (тобто сфери розуму), згідно з якою на планеті формується новий стан світу людини — стан гармонії у відносинах між людьми, людей з природою і у самій природі. Це вчення про взаємодію і синісу суспільства і природи справило значний вплив на становлення сучасної екологічної свідомості. Розвивав ідеї космізму, що ґрунтуються на визнанні внутрішньої єдності людини і Космосу. В. здобув освіту на фізико-математичному ф-ті Петербурзького ун-ту (1885). Викладав у Москов-